

ПРИНЦИПИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

У статті висвітлено проблему естетичного виховання засобами зарубіжної художньої культури, а також обгрунтовано розроблені принципи естетичного виховання старшокласників в умовах сьогоденного полікультурного світу та наведено приклади їх реалізації у навчальному процесі. Особлива увага приділена використанню звірців сучасного мистецтва як чинників досягнення естетичної вихованості старших школярів.

Ключові слова: естетичне виховання, старшокласники, зарубіжна художня культура, сучасне мистецтво, принцип, реалізація.

Основною метою освітньої діяльності є формування творчої особистості, готової до життя у сьогоденному глобалізованому світі, що прагне жити і творити за законами краси. Саме тому таким необхідним є пошук у творчій співпраці учителя та учня нового підходу до виховання, спрямованого на саморозвиток особистості старшокласника. Школа сьогодні має навчити відрізнити справжнє від фальшивого, прекрасне від потворного, вічне від тимчасового. На шляху до реалізації поставленої мети стоїть мистецтво з його неосяжним виховним потенціалом. Саме воно як творче відображення дійсності є основним провідником до суспільного життя людини і основним засобом естетичного виховання. Питання естетичного виховання не раз порушувалися у роботах І. Беха, Л. Масол, Н. Миропольської, Г. Петрової, В. Рагозіної, І. Руденко, Л. Хлебнікової та інших. Особливу увагу приділяли проблемі принципів естетичного виховання Б. Ліхачев, В. Логінова, П. Саморукова та інші. Але проблема принципів естетичного виховання старшокласників у процесі навчання зарубіжної художньої культури ще недостатньо вивчена.

Метою статті є розкриття особливостей реалізації запропонованих принципів естетичного виховання старшокласників у процесі навчання зарубіжної художньої культури.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає поняття принцип як «основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії... основний закон якої-небудь точної науки» [3, с. 586].

Свою чергою, у науковій теорії принцип має визначення «головного вихідного положення, що виступає як перше і найабстрактніше визначення ідеї, як початкової форми систематизації знань» [5, с. 15].

Принципи у вихованні І. Бех визначає як «ідеї методологічного рівня, які задають напрями наукових досліджень і розробки виховних методик. Принципи виховання є результатом синтезу теоретич-

ної рефлексії та висновків формувальних експериментів проектного типу» [4, с. 712].

Відповідно до наведених визначень, ми, ґрунтуючись на власних теоретичних дослідженнях, розробили «головні вихідні положення» — принципи естетичного виховання старшокласників у процесі навчання зарубіжної художньої культури.

Ми виходили з того, що предмет «Художня культура» за допомогою чуттєво-виховної сили мистецтва має неосяжний потенціал у напрямі естетичного виховання старшокласника як моральної особистості, сучасної освіченої людини, яка прагне до створення та збереження надбань власної та зарубіжної культури; вміє і бажає жити в мирі з представниками інших культур і будувати своє життя і відносити за законами краси.

Світ культури і науки сьогодні прогресує завдяки поступовому стиранню кордонів між державами та націями. Успіх сучасної людини в світі неможливий без досягнення нею високої культури міжнаціональних відносин. У рамках сучасної парадигми освіта має забезпечити формування особистості, здатної до самореалізації, до активної взаємодії з іншими. Під час міжкультурної взаємодії відбувається зустріч різних культурних груп, для яких характерні певні особливості, обумовлені специфікою свідомості та менталітету носіїв, які актуалізуються у поведінці, діях, судженнях, реакціях.

Тому завдання школи сьогодні навчити учнів розуміти і поважати культури різних народів, знати та цінувати пам'ятки їхнього мистецтва, толерантно ставитися до їхніх морально-естетичних уподобань та традицій і, крім того, виступати гідним представником та носієм традицій власного народу, вміти вести бесіду у рамках діалогу культур. Це і стало передумовою реалізації у розробленій методиці опори на принцип виховання розуміння зарубіжної культури крізь призму інтеграції національних культур у всесвітню.

Для реалізації цього принципу вивчення зарубіжної художньої культури повинно мати порівняльно-співставлювальний характер і включати посилання на рідну культуру, бути «діалогом між двома образами життя та мислення» [9, с. 26]

Ми згодні з думкою Н. Баришнікова, який вважає, що діалог культур можливий лише за умови усвідомлення учнями своєї власної національної культури [1, с. 29]. Опора на знання, розуміння та любов до власної культури є необхідною у процесі вивчення зарубіжної художньої культури, оскільки вона є ключем до розуміння культури чужої, невідомої. Слушною є думка А. Варганова, який зауважує, що міжкультурна комунікація відбувається тільки за умови рівноправної взаємодії представників різних народів з урахуванням їхньої самотності та своєрідності. І саме така взаємодія надає мо-

жливість виявлення загальнолюдського на основі порівняння культури, що вивчається, та власної культури [2, с. 23].

Цей принцип реалізується завдяки проведенню паралелі між явищами та творами мистецтва рідної та зарубіжної культур на уроках художньої культури та у позакласних заходах: під час вивчення теми «Паркова культура» вчитель розповідає про феномен англійського парку на прикладах Алупкінського парку та Софіївського парку в Умані; під час узагальнення теми «Музичне мистецтво» пропонуємо вивчати інформацію про сучасні музичні премії та конкурси і супроводжувати це питаннями «Які музичні премії існують в Україні?», «Які українські виконавці номінувались в іноземних преміях?», «Які українські виконавці були переможцями міжнародних музичних конкурсів?»; під час вивчення творів живопису необхідно згадати ім'я українського художника, живописця, кераміста, графіка, скульптора, винахідника однієї з найбільш оригінальних технік живопису ХХ століття — плентанізму, Івана Марчука, який став єдиним українцем, що потрапив у список «100 геніїв, що нині живуть в світі». У 2006 році його прийняли в «Золоту гільдію» Міжнародної академії сучасного мистецтва в Римі як «маестро найвищого престижу»; а також підготовка та проведення учнями екскурсії на тему «Внесок іноземних архітекторів у красу рідного міста».

Вивчення надбань зарубіжної художньої культури разом із рідною культурою виховує в молодій людині патріотизм, гордість за свою країну, бажання бути гідним представником своєї української держави, бажання жити і творити за законами краси на благо Батьківщини і всього світу; сприяє вихованню та формуванню стійких життєвих принципів та переконань культурно освіченої, інтегрованої у світ сучасної людини. Крім того, у такий спосіб відбувається осмислене сприйняття й розуміння старшокласниками взаємозв'язку національно-культурних цінностей рідної країни із загальнолюдськими, розвивається вміння орієнтуватися в культурному просторі сучасного суспільства, здатність до участі в діалозі культур.

Для забезпечення розуміння учнями процесів інтеграції національних культур у всесвітню вчитель має підкреслювати внески іноземних митців до культурного надбання країн, мистецтво яких вивчається (П. І. Чайковський взяв для написання свого лібрето французьку казку «Попелюшка»; Воронцовський парк в Алупці — шедевр паркового мистецтва, який містить у собі суміш стилів англійського парку, італійських садів епохи Відродження, садів арабів в Іспанії; автори проекту танцюючого будинку у Празі — хорватський архітектор Владо Мілуніч та канадський архітектор Френк Гері, на розбудові Миколаєва працювали голландський архітектор Вікентій Ванрезант, англійський садівник Вільям Гюльд та інші).

Це надасть учням можливість зрозуміти, що цінність твору мистецтва не залежить від національності автора чи його віросповідання, що митці мало замислюються над співвідношенням понять національне, інтернаціональне, своє, чуже у своїй творчості. Ними керує те величне, що становить життєву цінність не одного покоління людей, робить видатні твори безсмертними, надає їм інтернаціонального характеру. Таким основоположним началом у творчості видатних людей є відображення всього найкращого в існуючих національних культурах, органічне уособлення загальнолюдських моральних цінностей та категорій, накопичених різними поколіннями та збережених історичною пам'яттю народів.

Запорукою реалізації принципу виховання розуміння зарубіжної культури крізь призму інтеграції національних культур у всесвітню є акцент на спільному, загальнолюдському, однаковому для всіх культур (усі люди однаково сміються та плачуть, усі святкують весілля, шанують національні свята та традиції, люблять Батьківщину, дітей, постулати всіх релігій дуже схожі — «не вбий», «не вкради», «не обдури»; у кожному куточку світу існують пам'ятки, які за легендою виконують ті чи інші бажання, тощо). Використання цього прийому допомагає учням сприймати носіїв інших культур не як чужинців, а як споріднені душі, як представників загального для всіх нас виду — людина. І, як результат, вчить терпимості у соціально прийнятних та морально виправданих межах до чужої подоби, думки, поглядів, дій; розуміння цінності й неповторності кожного народу, окремо взятої людини.

У результаті порівняння та інтерпретації явищ рідної та зарубіжної культур старшокласники вчать:

- бачити не тільки різницю, а й схожість у культурах різних країн;
- сприймати різницю як норму співіснування культур у сучасному полікультурному світі;
- формувати активну життєву позицію, спрямовану проти культурної нерівності, культурної дискримінації й культурного вандалізму, які мають місце в сучасному полікультурному світі [6];
- зрозуміти духовно-моральний зміст творів зарубіжного мистецтва, відчувати естетичну насолоду при спілкуванні з ними.

У процесі вивчення курсу «Художньої культури» учні мають сформувати уявлення про культуру як соціальний феномен, зрозуміти, що мистецтво змінюється разом із суспільством, моральними уподобаннями, естетичними ідеалами, розвитком техніки, науки тощо. На шляху до досягнення цієї мети, на нашу думку, має стати принцип занурення у сучасне мистецтво з опорою на класичне, який передбачає творіння нового, актуального крізь призму віддзеркалення та

натхнення класичним, вічним. Для реалізації цього принципу після розгляду та аналізу творів видатних російських майстрів учням буде запропоновано спробувати себе у ролі митців за допомогою широко популярного сьогодні виду мистецтва — фотографії. Вчитель має розділити клас на групи та роздати листівки із завданнями, відповідно до яких старшокласники за певний період часу знайдуть або створять та сфотографують сцену, яка найбільш відповідатиме наданим завданням: 1. Пейзаж у стилі Івана Шишкіна; 2. «Три богатирі сьогодні»; 3. Ілля Рєпін «Портрет». В умовлений час кожна з груп має надати три фотознімки, які будуть вивішені за тематикою на стенді для відгуків та обговорень.

У такий спосіб старшокласники зможуть наблизитися до мистецтва, закріпити вивчений матеріал, провести паралель між живописом та фотографією, відчути себе митцями, моделями, критиками та цінителями.

Також вважаємо необхідним проведення уроку-віртуальної екскурсії на тему «Мистецтво — гімн людині».

Урок охоплює показ та подальше обговорення слайдів із творами видатних скульпторів Греції та скульптурами Гюстава Вігеланда (парк Вігеланда в Осло, який налічує більше ніж 200 скульптур, присвячених людині та її життю.)

Завданням для старшокласників буде виявити, що спільного і що різного є у цих творах, обґрунтувати свою точку зору та пояснити, чому скульптура Давньої Греції відрізняється від сучасності.

Скульптури Вігеланда показують людей у звичних їм позах у буденних ситуаціях. Одні висвітлюють відносини між чоловіком та жінкою, інші — між старшим та молодшим поколіннями, між членами сім'ї. Парк пронизує тема розуміння конфлікту та комфорту у міжлюдських відносинах. У багатьох роботах присутня тема смерті, яка не є кінцем сама по собі. Автор показує, що природа циклічна і смерть дає нове життя. Парк висвітлює собою індивідуальну для кожного, і, у той же час, загальну, єдину для всього людства подорож — життя у бронзі та камінні.

Віртуальна подорож парком допомагає молодим людям знайти відповіді на такі актуальні питання в цьому віці, як сенс життя, щастя, свобода, обов'язок, кохання.

Крім того, вивчення стану мистецтва сьогодні на основі опанування культурною спадщиною минулого допоможе старшокласникам сформувати ставлення до сучасного мистецтва, чуйність до нових тенденцій у його розвитку (естетична грамотність), розвинути інтерес і прагнення до естетичного освоєння світу (естетичний інтерес), стати насправді естетично освіченою сучасною людиною. Результатом вивчення творів сучасних митців стане формування в учнів потреби і уміння стверджувати ідеали краси в стосунках з

людьми і у суспільній діяльності (естетична активність), естетичного світогляду. Відтворені митцями такі близькі і зрозумілі сцени і проблеми сучасного життя та суспільства мовою мистецтва, краси та образів допомагають освоєнню конкретно-чуттєвого багатства світу, розуміння його естетичного різноманіття, бачення життя у мистецтві та мистецтва в житті.

Мистецтво — соціальний феномен, який є віддзеркаленням не тільки важливих подій у сучасному житті, а й духу самої епохи, внутрішнього світу представників певної культури певного часу, взірці якого представлені не тільки в галереях та у театрах, а й у повсякденному житті: побут, одяг, архітектура, садово-паркове мистецтво, дизайн, культура спілкування тощо.

Метою естетичного виховання старшокласників є долучення учнів до світу прекрасного, розвиток прагнення молодшої людини до краси у всьому, що її оточує. Тому вважаємо за потрібне у нашому дослідженні дотримуватись принципу демонстрації соціальної дієвості мистецтва. Під час уроку учні дізнаються, що таке графіті, його стилі та правила, познайомляться із гостросоціальними роботами найвідомішого художника-бунтаря Бенксі, які є протестом проти війни, капіталізму, реклами, пригнічення тварин, та подібними радикальними темами, близькими сучасній молоді.

Після обговорення представлених слайдів учні мають визначитися, чи є графіті мистецтвом, обговорити питання, що саме відрізняє митця від хулігана, та сформувані «кодекс митця графіті».

Вважаємо, що вивчення прикладів сучасного стріт-арту допоможе старшокласникам краще відчувати кордон між мистецтвом та бездарним хуліганством, зміцнивши позицію особистості учня у протистоянні псевдохудожнім, іноді маргінальним, неформальним об'єднанням. Крім того, розроблений нами урок несе актуальну для підлітків тематику у роботах найвідомішого, визнаного світовою громадськістю художника-бунтаря, художні вирази якого такі близькі та зрозумілі учням цього віку.

Пропонуємо провести віртуальні екскурсії до Пімського Аерокосмічного музею в штаті Арізона, де представлена виставка п'яти літаків, розписаних тридцятьма художниками з усього світу, та від-еопортал www.bmw-artcartour.com, на якому представлені арт-кари, створені 17 художниками з дев'яти країн на п'яти континентах як символ взаємозв'язку мистецтва, дизайну та технологій.

Після відвідування виставок учням доцільно запропонувати творче завдання під назвою «Давайте змінимо світ на краще, почнемо з Батьківщини», у якому вони мають знайти у рідному місті/селі місця, які можна було б творчо прикрасити, і зробити ескізи цього перевтілення. Вважаємо, що такий захід сприятиме розумінню старшокласників себе у світі мистецтва, виховуватиме віру в те, що ко-

жен може і повинен впливати на розвиток людства, перетворюючи дійсність за законами краси у доступний спосіб.

Необхідно також навчати старшокласників бачити, розуміти та визначати те, що може об'єднувати та розділяти культури у процесі міжкультурного спілкування: виявляти культурні універсали та специфіку різних культур, толерантно ставитися в процесі міжкультурного спілкування до національно-культурних особливостей.

Обов'язковим є також формування у особистості морально-етичних установ та якостей, які збагачують та розвивають духовну, моральну культуру людини: культурна емпатія, сприйнятливість, неупередженість, ввічливість, спостережливість та комунікативна гнучкість. Тому, для ефективного естетичного виховання пропонуємо принцип виховання прагнення до краси спілкування через пізнання культурного різноманіття, для реалізації якого в навчальний процес варто включити рубрику «Які цікаві вони, іноземці», що містить навчальні завдання, пов'язані з наведенням прикладів та проблемних ситуацій із носіями інших культур, аналізу їхньої поведінки та культурних особливостей, моделювання гідної поведінки та морально-естетичної реакції вихованої освіченої людини у наведених ситуаціях.

Учитель під час викладання матеріалу може запропонувати учням прослухати інформацію стосовно цікавих традицій, манер або особливостей поведінки, які вирізняють певну націю. Проілюструємо таке завдання розповіддю про особливості усмішки різних народів:

Загальноновизнано, що найбільшою мірою усмішка характерна для жителів США, де вона є невід'ємним атрибутом комунікації — знаком успішності і благополуччя. В англомовному світі усмішка — це не лише біологічна реакція на позитивні емоції, а й формальний знак культури, що не має нічого спільного із щирою прихильністю до того, кому людина посміхається; це знак того, що у вас немає агресивних намірів, спосіб формального демонстрування іншим своєї приналежності до певної культури, певного суспільства.

Часто за усмішкою китайців і японців, що сприймається європейцями як прояв згоди і задоволення, криються збентеження або розгубленість, викликані труднощами у спілкуванні. Цікавим також є той факт, що китайці та японці посміхаються, навіть розповідаючи про драматичні і трагічні події, наприклад про смерть своїх близьких. Подібна усмішка шокує, може здатися нелюдяною, якщо не розуміти її дійсного значення. Усміхаючись, представники цих культур хочуть понизити негативну дію сумної події на співрозмовника, не засмучувати його цим, тобто вона теж є соціально спрямованою.

У Росії усмішка — найчастіше вираження природного, щирого налаштування, симпатії, доброзичливого ставлення до оточуючих.

Російські люди усміхаються набагато рідше, переважно в тих ситуаціях, коли вони справді переживають позитивні емоції, тобто усмішка передає емоційну інформацію.

Таким чином, ця комунікативна особливість і з одного, і з іншого боку сприймається негативно: надмірна, з погляду росіян, усмішливість англійців розцінюється ними як нещирість і лицемірство; ті ж, своєю чергою, сприймають неусмішливість росіян як недружелюбність і непривітність [10].

Ми не ставимо за мету в результаті вивчення проблем культурного непорозуміння, їх аналізу та розв'язання опрацювати всі можливі проблемні ситуації та дати універсальні поради на всі випадки, бо це неможливо. Задача педагога — виховати в учнів вміння бачити і зіставляти факти зарубіжної та рідної культур, умінь не формувати враження на очевидних ознаках схожості явищ, а очікувати відмінностей, бути до них готовими і, як результат, розуміти та відчувати їхню логіку та значення [7, с. 92].

Учні мають збагнути, що кожна людина є продуктом національної культури, яка має відгук у всіх проявах її життєдіяльності (поведінці, мові, віросповіданні, зовнішньому вигляді, способі життя, сімейних традиціях, морально-етичних уподобаннях, інтерпретації понять краси, етики, смаку, моральності тощо), що власна національна культура у всіх її проявах не універсальна норма, а актуальною лише в певному суспільстві в певний історичний момент. К. Крамш відмічає, що «ми не обов'язково легко зрозуміємо те, як думають іноземці, а вони не обов'язково зрозуміють наші думки» [8, с. 8], але в процесі навчання зарубіжної художньої культури вчитель має виокремлювати контрастні моменти та навчити учнів бути культурно неупередженими, толерантними, уміти відрізнити важливе від незначного, розвивати здатність адекватно реагувати на прояви незнайомого та долати культурні стереотипи; формувати в учнів уявлення про культуру як соціальний феномен. Володіння смисловими значеннями базових понять, фактажем культурних явищ та методами їх аналізу сприяє сформованості усвідомленої естетичної картини світу.

Отже, у результаті впровадження та реалізації розроблених нами принципів естетичного виховання старшокласників у процесі навчання зарубіжної художньої культури учні зможуть сягнути такої необхідної в цьому віці самореалізації у виховній самодіяльності, навчитися об'єктивній оцінці себе та інших, відчути себе значущими, стати самостійними у розв'язанні нестандартних задач, відповідальними, лабільними у думках та судженнях, сформувати естетичне бачення світу, розширити світогляд, стати справді естетично вихованими та освіченими людьми, гідними представниками інформаційного суспільства.

Література

1. Барышников Н. В. Параметры обучения межкультурной коммуникации в средней школе / Н. В. Барышников // Иностр. языки в школе. — 2002. — № 2. — С. 28–32.
2. Вартанов А. В. От обучения иностранным языкам к преподаванию иностранных языков и культур / А. В. Вартанов // Иностр. языки в школе. — 2003. — № 2. — С. 21–25.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002 — 1440 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
5. Основи наукових досліджень : навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 254 с
6. Сысоев П. В. Языковое поликультурное образование: что это такое? / П. В. Сысоев // Иностр. языки в школе. — 2006. — №4. — С. 2–14.
7. Galloway V. Toward a Cultural Reading of Authentic Texts / V. Galloway // Languages for a Multicultural World in Transition: Reports of the Northern Conference on the Teaching of Foreign Languages. — Lincolnwood : National Textbook Company, 1992. — P. 92.
8. Kramsch C. Context and culture in Language Teaching / C. Kramsch. — Oxford : Oxford Univtrsyty Press, 1994. — P. 8.
9. Moorjani A. Semiotic and Sociolinguistic Paths to Understanding Culture / A. Moorjani // Toward a New Integration of Language and Culture: Reports of the Northeast Conference on the Teaching of Foreign Languages. — Singerman, A. (ed.) — Middlebury : Northeast Conference, 1988. — P. 26.
10. http://fictionbook.ru/author/tatyana_viktorovna_larina/kategoriya_vejlivosti_i_stil_kommunikacii/read_online.html?page=10.

В статье освещена проблема эстетического воспитания средствами зарубежной художественной культуры, а также обоснованы разработанные принципы эстетического воспитания старшеклассников в условиях современного поликультурного мира и приведены примеры их реализации в учебном процессе. Особое внимания уделено формированию эстетической воспитанности старших школьников на примерах современного искусства.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, старшеклассники, зарубежная художественная культура, современное искусство, принцип, реализация.

T. V. Batrak

Principles of Senior Pupils' Aesthetic Education in the Process of Foreign Artistic Culture Teaching

The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskoho Str., Kyiv, Ukraine)

The article is devoted to the problem of senior pupils' aesthetic education by means of foreign art culture. The principles of aesthetic education in today's multicultural world are developed and substantiated; examples of their implementation in the teaching process are provided and described. Among the principles of fered by the author are the educational principle of understanding foreign culture through the prism of integration of national cultures in the world culture, the principle of immersion in contemporary art on the basis of classical one; the principle of dem-

onstration of the art's social effectiveness, the principle of education of the desire for the beauty of communication through knowledge of cultural diversity. The task of the teacher is determined as follows: to educate the pupils' skill to analyze foreign and national culture, to compare them, to be ready for differences in them, to understand their logic and meaning. Particular attention is paid to the aesthetic education of senior students by means of contemporary art objects.

Keywords: aesthetic education; senior pupil; foreign art culture; contemporary art; principle; implementation.

References

1. Baryshnkov, N. V. (2002). Parametry obuchenii mezhhkulturnoi komunikatsii v srednei shkole [Parameters of Education of Interpersonal Communication at Secondary School]. *Inostrannye yazyki v shkole*, 2, 28-32.
2. Vartanov, A. V. (2003). Ot obuchenii inostrannym yazykam k prepodavaniiu inostrannykh yazykov i kultur [From Learning Foreign Languages to Teaching Foreign Languages and Cultures]. *Inostrannye yazyki v shkole*, 3, 21-25.
3. Busel, V. T. (Ed.). (2002). *Velykyi tumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [The Great Explanatory Dictionary of Modern Ukrainian Language]. Kyiv, Irpin: "Perun".
4. Kremen, V. H. (Ed.). (2008). *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of Education]. Kyiv: Yurinkom Inter.
5. *Osnovy naukovykh doslidzhen* [Foundations of Scientific Researches]. (2007). Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.
6. Sysoev, P. V. (2006). Yazykove polikulturne obrazovanie: chto eto takoe? [Language Polycultural Education: What is it?]. *Inostrannye yazyki v shkole*, 4, 2-14.
7. Galloway, V. (1992). Toward a Cultural Reading of Authentic. In *Languages for a Multicultural World in Transition: Reports of the Northern Conference on the Teaching of Foreign Languages*. Lincolnwood: National Textbook Company.
8. Kramsch, C. (1994). *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
9. Moorjani, A. (1988). Semiotic and Sociolinguistic Paths to Understanding Culture. In A. Singerman, (Ed.), *Toward a New Integration of Language and Culture: Reports of the Northeast Conference on the Teaching of Foreign Languages*. Middlebury: Northeast Conference.
10. Retrieved from http://fictionbook.ru/author/tatyana_viktorovna_larina/kategoriya_vejlivosti_i_stil_kommunikacii/read_online.html?page=10.